

בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם. ורבינו שלמה זצ"ל פירש¹) על שם ואמונתך בלילות (תהלים צב, ג). ומה היא האמונה? לפי שהאדם מפקיד בכל לילה נפשו ביד בוראו, כמה שנאמר (שם לא, ו) בידך אפקיד רוחי, ופעמים נפשו של אדם סכופה ודאובה עליו מרוב טורח ועמל שעמל כל היום, וכשהנפש עולה לרקיע בלילה והוא ישן מוצאה שם מרגוע ומנוחה ומקום קדושה וטהרה ואינה רוצה לשוב בקרבו, והקב"ה אומר לה: שובי למקומך איני רוצה לוותר אמונתי כנגדו שהרי הפקידך בידי ואני לו שומר נאמן, ועל אמונה זו מחזירה בבקר והרי היא כבריה חדשה, שכל מה שטרח אתמול והיה עיף ויגע הכל שכח והנה הוא בכחו גדול, ועל כן נאמר (איכה ג, כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך. כך פירשה הגאון ז"ל בפרדס.

ובמסכת ברכות פירש²), אמת ויציב שלשחרית, כולה על חסד שנעשה לאבותינו שהוציאם ממצרים ובקע להם את הים והעבירם, וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחת אמונתו לגאלינו מיד מלכים ומכף עריצים לשום נפשינו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה נסים התדירים תמיד.

דין ברכת שומר עמו יש' לעד

נא. מצאתי בשוחר טוב³): למנצח בנגינות על השמינית, זהו שאמר הכתוב (תהלים קיט, קסד) שבע ביום הללתיך. אמר ר' יהושע בן לוי אילו שבע מצוות שבקרית שמע: יוצר אור, ואהבה, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, אמת ויציב, גאל ישראל. ובלילה שאין ציצית נוהגת, ובני⁴) מערבא לא אמרי פרשת ציצית בערב אלא אומרינן דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה

(2) ס' הפרדס (עהרענרייך עמ' שב-שג) ומשם לקח בשבה"ל כפי שמובא להלן, אלא שקיצר ושינה כדרכו, השווה לשם ולמחזור עמ' 77-78 וסידור רש"י ס' תכו, עמ' 213, ואבודרהם (השלם סוף עמ' קלח-קלט). והשווה השינויים בסימן זה לתניא ס' ט. (3) הכוונה לרש"י, ברכות יב, א, ד"ה שנאמר להגיד בבקר חסדך.

(1) מדרש תהלים מזמור ו', ועי"ש בהערות ור"ש בובר אות א' ואות ב'.
(2) מכאן הוספת שבה"ל במדרש, לפי הבבלי והירושלמי, עי' תו', ברכות ב, א, ד"ה מברך, ורש"י שם יא א, ד"ה בשחר שהביאו ירושלמי זה, וכן בראבי"ה לברכות ס"י לג, עמ' 20. ובס' הפרדס לרש"י (עהרענרייך עמ' שכח), ובאבודרהם (השלם עמ' קמד) ובטווא"ח ס' רסו, וברוקח ס' מט, ובחי' הרשב"א לברכות יא, ב ובשו"ת רשב"א ח"א ס' נא.

אלהיכם אמת, לפיכך תיקנו בחול שומר עמו ישראל, ובשבת פורש סוכת שלום, כדי שתהא הגיית היום והלילה שוין שבע ביום ושבע בלילה, והיינו דאמר ר' סימון בשם ר' שמואל בר נחמן והגית בו יומם ולילה, שתהא הגיית היום והלילה שוין. ויש מפרשין לפי שבליילה אדם ישן במקום חשך ואינו רואה לפיכך צריך שמירה יותר מביום, על כן תיקנו שומר עמו ישראל לעד.

והר' אברהם ביר' דוד זצ"ל¹) כתב: שמעתי מר' יצחק בן מרן לוי זצ"ל²), שהיה אומר דרך אגדה, מפני מה אמרו רבותינו השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא, מפני שאבותינו כאשר הזהירם משה (שמות יב, כב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר והיו מובטחין על הגאולה והיו אוכלין הפסח, כמו שכתוב (שם שם, יא) וככה תאכלו אותו, והיו מבקשין רחמים ואומרים: השכיבנו י"י אלהינו לשלום, וכל הברכה, שהיא רחמים על שמירת המקום, ולכך אמרו כגאולה אריכתא דמיא, כי בעת הגאולה אמרו והיו צריכין לומר, ושומר צאתנו ובואינו מעתה ועד עולם. והיה אומר לי טעם, מפני מה אנחנו אומרים פורש סוכת שלום בשבת, ואינו ברור בידי.

דין תפילת ערבית אם רשות או חובה

נב, מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל³), מה שאמרו רבותינו⁴) תפילת ערבית רשות, דווקא בתפילה לבדה קאמר, ולא בקרית שמע, דקרית שמע בברכותיה חובה היא דאורייתא⁵) כדכתיב (דברים ו, ז) בשכבך ובקומך. ועל זה הטעם הוסיפו ראשי ישיבות שבבבל לומר הפסוקין ברוך י"י לעולם אמן ואמן וחותמין בא"י מלך אל חי לעד וקיים לנצח, להודיע שהיא רשות ואין צריך לסמוך גאולה לתפילה. וקבעו כנגד התפילה הפסוקין האלה עם החתימה שיש בהן י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות ושלחום לאנשי ארץ ישראל⁶) וקבעום. ולכך

(3) תשובות הראב"י אב"ד (מהדור הר"י קאפח) סי' קפג.

(4) האשכול (אלבק) עמ' 24: "ולי הכותב אמר הרב ר' יצחק בן מרן לוי ז"ל כי השכיבנו מעין גאולה היא" וכז', והעיר ע"ז שם אות טז: "בס' שבלי הלקט השלם סי' נא כתב זה בשנוי לשון בשם הראב"ד וכבר הראיתי במבוא פ"ב ופ"ג שלהרב שבה"ל נתחלף רבנו הראב"ד בחתנו הראב"ד".

(1) ס' הפרדס (עזרעניך עמ' ד"ש); סדור רש"י סי' תכח, עמ' 213; מחזור עמ' 78, ובשבה"ל בשינויים ובעריכה לפי דרכו.

(2) ברכות כז, ב.

(3) ר' ברכות כא, א, תוד"ה ההוא ומנחות מג, ב, תוד"ה ואיזו, וסוטה לב, ב, תוד"ה ורבי, וליקוטי פני יהושע לברכות כא, א, ושאג"א סי' א וסי' ב.

(4) בפרדס שם: "ושלחום לאנשי בבל", ובמחזור ובסידור רש"י שם: "ושלחום לאנשי יבנה".